There are no translations available.

(από τον Παναγιώτη Κοντό, γλωσσολόγο)

Η γλώσσα που επικρατεί στον ελλαδικό χώρο τον 5ο αιώνα π.Χ., περίοδο κατ' εξοχή πολιτικής, πνευματικής και καλλιτεχνικής ακμής των Αθηνών, είναι η αττική διάλεκτος η οποία ξεπερνώντας τα στενά όρια της πόλης-κράτους των Αθηνών εξελίχτηκε σε γλώσσα πανελλήνιας εμβέλειας. Στη βαθμιαία διεύρυνσή της ως αττικής κοινής στον πεζό λόγο, δέχτηκε την επίδραση της συγγενούς ιωνικής στην οποία πριν από τον 5
ο
αιώνα είχε ήδη αναπτυχθεί καλλιεργημένος πεζός λόγος, σε πιο εξελιγμένη γλωσσική μορφή, με αποτέλεσμα να αποβάλει ορισμένα στοιχεία της και να δεχτεί άλλα, κυρίως ιωνικά (-σσ αντί ττ, -ρρ αντί ρσ), γεγονός που συνετέλεσε στη διαμόρφωση μιας απλούστερης μορφής λόγου. Παράλληλα, η επίσημη υιοθέτηση από τους Αθηναίους του ιωνικού αλφαβήτου διευκόλυνε σε μεγάλο βαθμό τη διάδοσή της.

Σε αντίθεση με τον καλλιεργημένο, επίσημο πεζό λόγο που παρουσιάζει ομοιογένεια, ο ποιητικός λόγος στα διάφορα είδη του (επίγραμμα, τραγωδία, κωμωδία, λυρική, χορική ποίηση) χαρακτηρίζεται αφενός από τα ιδιαίτερα γλωσσικά γνωρίσματα –χρήση δωρικών, αιολικών και ιωνικών στοιχείων– που προσδιορίζουν το συγκεκριμένο είδος σε σχέση με την προέλευσή του και αφετέρου από αποκλίσεις και ιδιαιτερότητες λεξιλογικές ή συντακτικές που συνιστούν το συγκεκριμένο ύφος του δημιουργού.

Ενώ οι πηγές για τη μελέτη της αττικής διαλέκτου στον πεζό και ποιητικό λόγο είναι πολυάριθμες (επιγραφικές μαρτυρίες, γραμματεία των κλασικών χρόνων), για την καθομιλουμένη γλώσσα της εποχής δεν υπάρχουν άμεσες πηγές, με την προφορική μορφή του λόγου να προκύπτει μόνο έμμεσα: από λογοτεχνικά έργα ή αποσπάσματα που απηχούν σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό την ομιλούμενη γλώσσα όπως οι κωμωδίες του Αριστοφάνη και διαλογικά τμήματα των τραγωδιών, από συγκεκριμένες αναφορές αρχαίων συγγραφέων (Ηρόδοτος Ι, 142), από λέξεις που χαρακτηρίζονται ως βαρβαρικές (*Γοργώ* αντί *Γοργώ, Κάσμο*ς αντί *Κάδμο*ς), από επιγραφές σε αγγεία ή άλλες ιδιωτικού χαρακτήρα όπου υπεισέρχονται στοιχεία του

καθημερινού λόγου. Αξίζει να σημειωθεί η σημασία που έχουν τα δεδομένα αυτά εφόσον απηχούν την εξέλιξη της γλώσσας την οποία αποκρύπτει συνήθως ο επίσημος γραπτός λόγος, λόγω της συντηρητικής του τάσης.

Χαρακτηριστικά της αττικής διαλέκτου

Η αττική διάλεκτος του 5ου αιώνα αντιπροσωπεύει την κλασική μορφή της αρχαίας ελληνικής. Πρόκειται για γλώσσα συνθετική, με πλούσιο κλιτικό σύστημα στις γραμματικές κατηγορίες του ονόματος και του ρήματος, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα την ελεύθερη διάταξη των όρων της πρότασης και φράσης εφόσον η σχέση των όρων μεταξύ τους και η λειτουργία τους (άρθρο, ουσιαστικό, επίθετο, όνομα και ρήμα) καθορίζεται με βάση τις πτωτικές καταλήξεις. Παράλληλα το ρήμα, με τη μορφολογική διαφοροποίηση των παρεπομένων του (χρόνοι, φωνές, εγκλίσεις, απαρέμφατα και μετοχές) δηλώνει με σαφήνεια τις σχετικές γραμματικές έννοιες (χρονική βαθμίδα, ποιόν ενέργειας, τροπικότητα), ενώ στη δήλωση υφολογικών διαφοροποιήσεων σημαντικός είναι ο ρόλος της αποκλίνουσας διάταξης όρων (πρόταξη φράσης, χρήση υπερβατών).

Η γλώσσα εξελίσσεται περαιτέρω από τον 4ο αιώνα και εξής, με απλοποιήσεις και γενικεύσεις που διευκολύνουν τη χρήση της σε ευρύτερα στρώματα εντός και εκτός του ελλαδικού χώρου, γεγονός που οδηγεί βαθμιαία στη διαμόρφωση της *αλεξανδρινής Κοινής*.

Πηγές:

Inscriptiones Graecae (IG), Berlin 1873 και Thesaurus Linguae Graecae
Βασικές μελέτες (όπου εκτενής βιβλιογραφία στα σχετικά τμήματα)
Κοπιδάκης, Μ.Ζ. 1999 (επιμέλεια) *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας* Αθήνα, Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο.
Μπαμπινιώτης, Γ 1998. *Συνοπτική ιστορία της Ελληνικής Γλώσσης* Αθήνα
Χόρροκς, Τ. 2006. *Ελληνικά: Ιστορία της γλώσσας και των ομιλητών της* (Εισαγωγή-μετάφραση Μ. Σταύρου-Μ. Τζεβελέκου). Αθήνα: εκδ. Εστίας
Χριστίδης, Α.Φ. 2001 (επιμέλεια) *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας: Από τις αρχές ως την*

ύστερη αρχαιότητα. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ιδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].